

SUN'IY INTELLEKT VA TA'LIM: FALSAFIY TAHLIL

Saparov Umidjon*Toshkent axborot texnologiyalari universiteti**Samarqand filiali SI 25-13 guruh talabasi.**saparovu293@gmail.com +998 77 107 37 14*

Annotatsiya: Mazkur maqolada sun'iy intellekt texnologiyalarining zamonaviy ta'lim tizimidagi o'rni falsafiy nuqtayi nazardan tahlil qilinadi. Inson tafakkuri, bilish jarayoni va texnologiya o'rtasidagi munosabatlar ko'rib chiqilib, sun'iy intellektning bilim berish jarayoniga ta'siri muhokama qilinadi. Shuningdek, texnologiyaning inson mohiyatiga ta'siri va axloqiy masalalar falsafiy yondashuv asosida yoritiladi.

Kalit so'zlar: sun'iy intellekt, ta'lim falsafasi, bilish, tafakkur, texnologiya, axloq, zamonaviy ta'lim.

KIRISH

Hozirgi kunda suniy intellekt juda tez rivojlanib kelmoqda. buning asosiy sabablari terxnologiyalar rivojlanib kelmoqda. Suniy intellektning bizga foydali taraflari juda ko'p va bu bilan birgalikda yomon taraflari ham bor. Biz bu sohani talimga bog'laydigan bo'lsak insoniyat taraqqiyoti davomida bilim olish va uni avloddan avlodga yetkazish jarayoni katta o'zgarishlarga olib keladi . Falsafa fanida bu jarayon bilish nazariyasi (gnoseologiya) orqali izohlanadi. Bugungi kunda esa sun'iy intellekt texnologiyalarining rivojlanishi ta'lim tizimida tub o'zgarishlarni yuzaga keltirmoqda. Ushbu holat inson tafakkuri va texnologiya o'rtasidagi munosabatni qayta ko'rib chiqishni talab etadi. Shu sababli, sun'iy intellektni nafaqat texnik vosita sifatida, balki falsafiy hodisa sifatida tahlil qilish muhim ahamiyatga ega.

Pedagogik jarayonlarda sun'iy intellekt yordamida talabalar testlarni avtomatik tuzishi ,uy vazifalari natijalarini tahlil qilishi mumkin.Bu esa vaqtni tejash uchun xususiy hollardan biri bo'la oladi. Lekin bazi hollarda talabalarni bilimsiz bo'lib qolishiga ham tasir ko'rsatishi muymkin. Biz suniy intellektidan to'g'ri foydalanishimiz kerak.

ASOSIY QISM

Falsafada bilish jarayoni subyekt (inson) va obyekt (borliq) o'rtasidagi munosabat sifatida talqin qilinadi. An'anaviy ta'limda bilim bevosita o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi muloqot orqali shakllanadi. Sun'iy intellekt esa ushbu munosabatga yangi "vositachi" sifatida kirib

kelmoqda. Bu holat bilish jarayonining tabiatini o'zgartirib, bilimni qayta ishlash, tahlil qilish va yetkazishda yangi imkoniyatlarni yaratadi.

Shu bilan birga, sun'iy intellekt inson tafakkurini to'liq almashtira olmaydi, chunki u ong, iroda va ma'naviy tajribaga ega emas. Bu esa falsafada insonni faqat bilim oluvchi emas, balki ma'noni anglovchi mavjudot sifatida tushunish bilan bog'liqdir.

Falsafiy nuqtayi nazardan qaralganda, texnologiya inson ehtiyojlaridan kelib chiqqan vositadir. Agar sun'iy intellekt ta'limda maqsad emas, balki vosita sifatida qo'llansa, u inson tafakkurini rivojlantirishga xizmat qiladi. Aks holda, insonning mustaqil fikrlash qobiliyati susayishi mumkin.

Bu yerda falsafaning asosiy savoli paydo bo'ladi: texnologiya insonni boshqaradimi yoki inson texnologiyani? Ta'lim tizimida sun'iy intellektdan ongli va mas'uliyatli foydalanish ushbu savolga ijobiy javob topishga yordam beradi

Ta'lim jarayonida sun'iy intellekt o'qituvchining o'rnini to'liq egallamasligi, balki uning faoliyatini qo'llab-quvvatlovchi vosita sifatida xizmat qilishi kerak. Algoritmarda mavjud bo'lishi mumkin bo'lgan tarafkashlik (bias) holatlari ayrim o'quvchilarga nisbatan nohaq munosabatni yuzaga keltirishi mumkin. Shu sababli ta'limda qo'llaniladigan sun'iy intellekt tizimlari doimiy ravishda nazorat va tahlil qilinib borilishi kerak. Ilmiy nuqtayi nazardan, sun'iy intellekt insonning intellektual faoliyatini to'liq almashtirish emas, balki uni qo'llab-quvvatlash va takomillashtirishga xizmat qiladi. Shu sababli sun'iy intellektning yana bir muhim maqsadi — inson va

mashina o'rtasidagi samarali hamkorlikni ta'minlashdir. Bunda sun'iy intellekt tizimlari katta hajmdagi ma'lumotlarni tahlil qilish, takroriy va murakkab jarayonlarni avtomatlashtirish orqali insonning ijodiy va strategik faoliyatiga ko'proq e'tibor qaratishiga imkon yaratadi. Shuni yodda tutish kerakki sun'iy intellektning muvafaqiyatli ishlatilishi hamda salbiy ishlashi oldini olish

uchun sun'iy intellekt notug'ri ishlashini oldindan kura bilish va amaliyotni tuxtata bilishni bilish lozim. Ilm fan insonlar hayotini qanchalik yengillashtirgan yengillashtirgan sari shuncha muammolarham paydo qiladi. Demak insoniyat kelesidagi qanday bo'lishi, uni sun'iy intellekt vositalaridan qay tarzda foydalana olishiga uzviv bog'liq hisoblanadi.

Axloqiy va ma'naviy jihatlar

Falsafada axloq masalasi inson faoliyatining ajralmas qismi hisoblanadi. Sun'iy intellekt asosida ta'lim berishda adolat, mas'uliyat va erkinlik kabi tushunchalar alohida ahamiyat kasb etadi. Masalan, bilimni baholashda faqat algoritmarga tayanish insoniy omilni chetga surib qo'yishi mumkin. Shu sababli, sun'iy intellektni axloqiy

me'yorlar asosida boshqarish falsafiy zarurat sifatida namoyon bo'ladi. Zamonaviy ta'limda sun'iy intellektdan foydalanishning ijtimoiy va axloqiy mezonlarini tahlil qilganda bir nechta muhim jihatlar aniqlanadi. Avvalo, texnologiyalarning ta'lim jarayonidagi roli faqat vosita sifatida ko'riladi, ya'ni u o'qituvchini to'liq almashtirmaydi. Shu bilan birga, individual yondashuvni ta'minlash imkoniyati o'quvchilarning o'ziga xos ehtiyojlarini hisobga olish imkonini beradi, bu esa o'qish samaradorligini oshiradi. Ijtimoiy jihatdan sun'iy intellekt barcha o'quvchilarga teng imkoniyat yaratishi kerak. Axloqiy nuqtai nazardan, sun'iy intellektdan foydalanishda shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish va akademik halollikni saqlash muhim ahamiyatga ega. O'quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyati texnologiyalar yordamida susayib ketmasligi lozim, aksincha, ular bilimni yanada mustahkamlashga yordam beruvchi vosita sifatida ishlatilishi kerak. Shuningdek, texnologiyalarni noto'g'ri ishlatish pedagogik jarayonda yuzaga keladigan muammolarni keltirib chiqarishi mumkin. Masalan, o'quvchilar tayyor javoblarga qaram bo'lib qolishlari yoki ijtimoiy muloqotning kamayishi kabi holatlar kuzatiladi. Shu sababli sun'iy intellektdan foydalanishning ijtimoiy-axloqiy mezonlarini belgilash va ularga qat'iy rioya qilish ta'lim sifatining barqarorligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Biroq, sun'iy intellektning ta'limdagi qo'llanilishi bir qator cheklovlar va kamchiliklarga ega. Eng avvalo, **ijtimoiy tafovutlar kuchayishi xavfi** mavjud. Masalan, barcha o'quvchilarning raqamli texnologiyalardan teng foydalanish imkoniyati yo'q bo'lsa, bu ta'limdagi tengsizlikni yanada oshiradi. Shuningdek, sun'iy intellekt **o'quvchilarning mustaqil fikrlashini kamaytirishi** mumkin. Agar o'quvchilar tayyor javoblar va avtomatlashtirilgan yordamga haddan tashqari bog'lanib qolsa, ularning tanqidiy va ijodiy fikrlash qobiliyati susayishi mumkin. Texnologik nuqtai nazardan, sun'iy intellekt tizimlarining ishlashi **ma'lumotlar sifati va himoyasiga bog'liq**. O'quvchilarning shaxsiy ma'lumotlari noto'g'ri ishlatilsa yoki himoyalansa, bu axloqiy va ijtimoiy muammolarni keltirib chiqaradi. Bundan tashqari, sun'iy intellektning joriy etilishi **pedagogik muloqotni kamaytirishi** mumkin. O'qituvchining yo'naltiruvchi va motivatsion roli texnologiyalar bilan to'liq qoplanmaydi, shu sababli pedagog va texnologiya o'rtasidagi muvozanat saqlanishi zarur. Sun'iy intellektning ta'lim sohasida keng qo'llanilishi ko'plab imkoniyatlar yaratgan bo'lsa-da, uning bir qator **kamchiliklari va cheklovlari** mavjud. Bu kamchiliklar asosan texnologik, ijtimoiy va pedagogik omillarga bog'liq. Ta'lim jarayonidasun'iy intellektdan foydalanish texnologik resurslarga bog'liq. Agar barcha o'quvchilar uchun raqamli qurilmalar, Internet va dasturiy vositalar yetarli bo'lmasa, bu imkoniyatlardan teng foydalanish qiyinlashadi.

Sun'iy intellekt o'qituvchining motivatsion, tarbiyaviy va yo'naltiruvchi rolini to'liq qoplay olmaydi. Agar o'quv jarayoni faqat texnologiyaga bog'lansa, o'quvchi va o'qituvchi o'rtasidagi bevosita muloqotning kamayishi pedagogik jarayon

samaradorligiga salbiy ta'sir qilishi mumkin. Shuningdek, **texnologik murakkablik va xatolarning mavjudligi** ham muammo hisoblanadi. Sun'iy intellekt tizimlari noto'g'ri ishlashi, xatolar kiritishi yoki noto'g'ri tahlil qilish orqali o'quvchilarga zarar yetkazishi mumkin. Shu sababli texnologiyalarni joriy etishda ularning sifatini, ishonchliligini va moslashuvchanligini ta'minlash kerak.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, sun'iy intellekt zamonaviy ta'lim tizimining ajralmas qismiga aylanib bormoqda. Biroq uni falsafiy tahlilsiz joriy etish inson tafakkuri va ma'naviyatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Sun'iy intellekt ta'limda insonni almashtiruvchi emas, balki uning bilish imkoniyatlarini kengaytiruvchi vosita sifatida qo'llanilgandagina o'zining ijobiy samarasini beradi. Shunday ekan, ta'lim va texnologiya uyg'unligi falsafiy tafakkur asosida shakllanishi lozim.